

2. Звіт Національного Антикорупційного Бюро України. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_0.pdf (дата звернення: 12.04.2020)
3. Чечерський В. І. Окремі проблеми нормативного регулювання статусу Національного бюро розслідувань України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 32. Т. 3. С. 145-148. (Серія «Право»)
4. Про Національне Антикорупційне Бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 12.04.2020)
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 12.04.2020)
6. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 12.04.2020)
7. Конвенція ООН Проти корупції від 31.10.2003, ратифіковано Україною із заявами Законом № 251-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 12.04.2020)
8. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 року № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19> (дата звернення: 12.04.2020)
9. Михайло Каменєв. Антикорупція: Quo Vadis? / УП, 25 червня 2018 URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/06/25/7184364/> (дата звернення: 12.04.2020)

УДК 343.9

Калініна Марія

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ

У статті досліджено поняття домашнього насильства, заходи попередження та протидії насильству у сім'ї. Сформульовано висновки й конкретні пропозиції щодо внесення доповнень до законодавства щодо запобігання і протидії насильства в сім'ї.

Ключові слова: домашнє насильство, насильство в сім'ї, попередження, протидія.

The article explores the concept of domestic violence, forms of prevention and counteraction to domestic violence. Conclusions and specific proposals for amending legislation to prevent and combat domestic violence have been formulated.

Keywords: domestic violence, domestic violence at the family, prevention, counteraction.

В статье исследованы определение домашнего насилия, формы предупреждения и противодействия насилию в семье. Сформулированы выводы и конкретные предложения по внесению дополнений в законодательство по предотвращению и противодействию насилию в семье.

Ключевые слова: домашнее насилие, насилие в семье, предупреждение, противодействие.

Вступ. Домашнє насильство є надзвичайно поширеним явищем, проблемою світового масштабу, яке вчиняється кожного дня. Але через сильний соціальний тиск та «страх ганьби», жертви домашнього насильства сприймають таке насильство як належне і не повідомляють про них. В Україні домашнє насильство є кримінально-караним, але незважаючи на це, кількість даних діянь зростає. Так, у 2017 році Національна поліція України зареєструвала майже 111 тисяч звернень із повідомленнями про вчинені злочини та інші події, пов'язані з домашнім насильством, 1391 із них надійшли від дітей. За результатами цих звернень було складено 80,8 тисяч протоколів про адміністративне правопорушення і відкрито близько 900 кримінальних проваджень. За 2018 рік кількість звернень із повідомленнями про домашнє насильство перевищила 115 тис., із них 1418 – від дітей. Складено 99,5 протоколів про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-2 Кодексу про адміністративні правопорушення. За відповідний рік було відкрито 1029 кримінальних проваджень, за якими 783 особи визнані винними у здійсненні кримінального злочину, пов'язаного з домашнім насильством [1].

Проблеми насильства в сім'ї досліджували вітчизняні фахівці в галузі психології, педагогіки, кримінології, адміністративного та кримінального права такі, як Ю.М. Антонян, Г.О. Горбова, І.Д. Горшкова, А.П. Закалюк, В.М. Кудрявцев, О.Д. Коломоєц, Д.В. Попова, Ю.І. Саєнко, Г.О. Христова, М.Г. Щитов та інші. Однак, незважаючи на досить велику кількість публікацій з даної проблематики, запобігання і протидія домашньому насильству потребує подальшому дослідженню з огляду на новели законодавства стосовно даного питання.

Мета статті полягає у дослідженні заходів запобігання та протидії домашньому насильству.

Виклад основного матеріалу. ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає домашнє насильство як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [2].

Вищезгаданим законом чітко визначені поняття різних форм домашнього насильства, зокрема, в п. 4 ч. 1 ст. 1 вказано, що економічне насильство – форма

домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру [2]. Втім, А.П. Закалюк у своїх працях звертає увагу на те, що насильство можна вважати дійсно економічним, якщо переслідує економічний інтерес, а не звичайну матеріальну (корисливу) вигоду. Як приклад, можна уявити насильницьке, проти волі члена сім'ї, заволодіння його акціями, власністю, коштами, що використовується в економічних цілях [3, с. 56].

Правопорушення економічного характеру переслідують економічний інтерес – економічну вигоду, тобто гроші або матеріальні цінності, одержувані особою внаслідок здійснення господарської діяльності. Таким чином, з А.П. Закалюком можна погодитися, але визначення економічного насильства за законодавством є більш ширшим, тому ми схилиємося до правильності законодавчого визначення економічного насильства як однієї з форм домашнього насильства.

Конвенція Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (Стамбульська конвенція № 210) тлумачить поняття домашнього насильства як всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні [4]. Дане визначення відповідає сучасному розумінню домашнього насильства, вказаному у ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Але Стамбульська конвенція трохи по-іншому визначає коло осіб, які можуть бути жертвами та кривдниками. Наприклад, конвенція не використовує такого поняття як «родичі», на відміну від українського законодавства.

Найчастіше жертвами домашнього насильства є жінки. Такі показники зумовлюються різними чинниками. Наприклад, жінка за своєю природою є слабшою за чоловіка; існування патріархату; конфлікти; релігія, яка вказує на покірність жінки, норми якої дотримуються певні сім'ї або держава загалом. На нашу думку, найголовнішою умовою такого насильства є саме домінування чоловіка над жінкою у сім'ї, суспільстві, державі. Тому що жінка за таких відносин є об'єктом влади чоловіка. У сучасному світі хоч і існує таке поняття як «соціальне партнерство» між чоловіками і жінками, але проблема існування

патріархату є надалі актуальною, адже більшість сімей живуть за правилами патріархату.

Насильство стосовно жінок розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства щодо жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті [4].

ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» в п.5, п.12, ч.1, ст.1 також дає визначення таких понять як «запобігання домашньому насильству» та «протидія домашньому насильству», і наводить заходи у сферах запобігання і протидії насильства у сім'ї [2].

Так, заходами у сфері запобігання домашньому насильству є:

1) вивчення ситуації та збір згрупованих за статтю статистичних даних про факти домашнього насильства;

2) організацію і проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення домашнього насильства, ефективності законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та практики його застосування;

3) організацію і проведення серед населення, у тому числі серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії домашньому насильству, роз'яснення його форм, проявів і наслідків;

4) розроблення та впровадження у навчальних закладах навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей;

5) залучення засобів масової інформації до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання домашньому насильству, зокрема формування небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного повідомлення про випадки домашнього насильства, зокрема до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;

6) організацію та проведення спільних і спеціалізованих тренінгів та семінарів для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також для працівників правоохоронних органів і суддів.

До спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать:

1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;

- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Дуже позитивним є проведення профілактики домашнього насильства, що виражається у проведенні організаційних кампаній з даної тематики, формуючи поважливе ставлення осіб один до одного та допомоги, а в першу чергу - самодопомоги. Розроблення та впровадження у навчальних закладах навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей, є дуже важливим заходом запобігання, адже на процес становлення особи як особистості впливає саме виховання та ставлення до неї у дитинстві та підлітковому віці. І тому, аби зменшити прояви домашнього насильства, особу треба виховувати у дусі поваги до членів сім'ї, суспільства в цілому, до права та закону, підвищуючи рівень її правосвідомості з дитинства. Спеціальні заходи протидії домашньому насильству є певними тимчасовими наслідками, які полягають в обмеженні прав кривдника.

Вивчення домашнього насильства в цілому, використовуючи показники, дає змогу виробити нові заходи попередження та протидії, та спроби подолання проблеми домашнього насильства у сім'ї.

Система заходів запобігання і протидії домашньому насильству, яку наводить український законодавець, є достатньою, але не вдосконаленою. Тому у зв'язку із цим наведемо пропозиції щодо розширення даних систем.

На нашу думку, важливу увагу при запобіганні домашньому насильству треба звертати на інститут сім'ї. Сім'я є найважливішим соціальним інститутом, це ціла система зв'язків: шлюбних і родинних, господарських і правових, етичних і психологічних. Тому сім'я відтворює людину не тільки як біологічну істоту, але і як громадянина, оскільки саме в ній, передусім, відбувається соціалізація особистості. Тому доречно було додати такий захід запобігання, як призначення консультацій, що проводяться фахівцями з питань виховання дітей, взаємовідносин між батьком і матір'ю, між батьками та дітьми тощо, що давало би можливість розвитку інституту сім'ї, а не його занепаду, як наразі, щоб у дітей з раннього віку формувалося правильне уявлення про поведінку у сім'ї та ставлення до членів сім'ї.

Приміром, Річард Джеллес (R. Gelles) провів численні інтерв'ю з членами родин, в яких мали місце насильницькі прояви. У цих інтерв'ю багато чоловіків і дружин повідомляли про те, як і вони самі, а також їх партнери по шлюбу виражали невдоволення, безпідставно чіплялись, ображали, провокуючи застосування насильства. Чіплення і буркотіння іноді призводили до раптового

вибуху емоцій, інтенсивність якого залежала від глибини стресу, під впливом якого перебував на даний момент партнер. Частина жінок визнавала, що якби вони не «пиляли» своїх чоловіків, то ті не вдавалися б до рукоприкладства [5, с. 92].

Що ж до протидії домашньому насильству, то хочемо зазначити, в нашій державі необхідно запровадити створення і функціонування підрозділів поліції у сфері протидії домашньому насильству, так звані «відділи уповноважених у справах щодо домашнього насильства», які й розглядатимуть дані справи. Працівники таких підрозділів, поглибивши свої знання у цій сфері, зможуть ефективно провести розслідування, виявити обставини факту вчинення домашнього насильства та прийняти правильне рішення у справі, налагодити контакт із жертвою та особою-агресором, громадськими організаціями для скорочення випадків такого насильства та попередження його у майбутньому. Наприклад, систематичні візити, принаймні раз в місяць, виявивши факт спроби домашнього насильства або небезпечну поведінку виконавця насилля у сім'ї.

На нашу думку, створення таких підрозділів значно скоротило би кількість домашнього насильства в Україні.

Ще одним заходом протидії домашнього насильства, яке доречно було б ввести до українського законодавства у цій сфері, – використання GPS-браслетів, за допомогою яких поліція отримуватиме сигнал про те, що кривдник наближається до постраждалої особи, і може негайно реагувати на це.

Подібний досвід застосовується в Іспанії. Так, для протидії домашньому насильству запровадили електронний моніторинг таких випадків за допомогою спеціальних пристроїв відслідковування (електронні браслети з GPRS-маячком, переносні радіопристрої, які пов'язані із картою мобільного зв'язку) [6, с. 78].

Жертви домашнього насильства не повинні мовчати та соромитись, вони повинні звертатися до відповідних органів, установ та «стукати у всі двері». Домашнє насильство є проблемою глобального масштабу, яку треба вирішувати зараз і як найшвидше, використовуючи всі засоби та сили, якими володіє держава.

Висновок. Здійснивши аналіз заходів запобігання та протидії домашньому насильству, можна сказати, що законодавство України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству потребує вдосконалення до реалій сьогодення. Окрім цього органи державної влади, громадські організації повинні займатися широкою інформаційно-просвітницькою роботою, що покликана сприяти підвищенню обізнаності населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. За домашнє насильство – за ґрати: Як в Україні та світі борються зі знущенням у родині. URL: <https://zik.ua/news/2019/11/22/> (дата звернення – 29.11.2019)
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 року №2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 5. ст.35.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: Книга 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. 712 с.
4. Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству Конвенція та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція): Ради Європи від 11 травня 2011 р. URL: <http://dls.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/> (дата звернення – 29.11.2019)
5. Пивоваров В. В., Макаренко Ю. С. Насильство в сім'ї: віктимологічний аспект. *Карпатський правничий часопис*. Вип. 10. 2015. С. 92.
6. Integrated System of Monitoring Cases of Domestic Violence – Spanish experience URL: file:///C:/Users/Hp/Downloads/Publikacja_ENGLISH.pdf (дата звернення – 29.11.2019)
7. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: Лист Міністерства освіти і науки України від 18 травня 2018 року № 1/11-5480.

УДК 343.9

Карабаджак Катерина

РЕЦИДИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: ДЕТЕРМІНАНТИ Й ПОПЕРЕДЖЕННЯ

У статті досліджено специфічні причини та умови (детермінанти) рецидивної злочинності. Проаналізовано стан злочинності в цілому та її співвідношення з показниками рецидивної злочинності в Україні. Запропоновано заходи боротьби з рецидивною злочинністю в Україні як комплексним явищем.

Ключові слова: рецидивна злочинність, жіноча рецидивна злочинність, детермінанти злочинності, причини та умови вчинення злочинів повторно, попередження рецидивної злочинності.

The article investigates the specific causes and conditions (determinants) of recurrent crime. The overall crime rate and its correlation with recidivism rates in Ukraine are analyzed. Measures have been developed to combat recidivism in Ukraine as a complex phenomenon.

Key words: recidivism, female recidivism, determinants of crime, causes and conditions of re-offending, prevention of recidivism.

В статье исследованы специфические причины и условия (детерминанты) рецидивной преступности. Проанализировано состояние преступности в целом и ее соотношение с